

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้อง

ในการศึกษาใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP) และทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา และมุมมองทางนิติเศรษฐศาสตร์ “ค่าเสียหายเชิงลงโทษ” เป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP)

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสารอันมีผลกระทบต่อพฤติกรรมจากการรับสารนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทย่อมเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับสารจะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะไปมีผลทำให้เกิดทักษะ และขั้นสุดท้าย คือ การก่อให้เกิดการกระทำ ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ เป็นที่ยอมรับกันว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือ อันสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ สร้างทัศนคติที่ดีและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม โดยผ่านสื่อชนิดต่างๆ ไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

แนวความคิดด้านความรู้

The Modern American Dictionary ได้ให้คำจำกัดความของความรู้ที่แตกต่างกัน 3 ลักษณะ ดังนี้ ความรู้ คือ ความคุ้นเคยกับข้อเท็จจริง (Fact) ความจริง (Truths) หรือหลักการโดยทั่วไป (principles) ความรู้ คือ รู้ (Known) หรืออาจจะรู้ (May be known) ความรู้ คือ จิตสำนึก ความสนใจ (Awareness) เกษม วัฒนชัย (2544 : 39-40) ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึงการรวบรวมความคิดของมนุษย์ จัดให้เป็นหมวดหมู่และประมวลสาระที่สอดคล้องกัน โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในทัศนะของ ฮอสเปอร์ (อ้างใน มาโนช เวชพันธ์, 2532 : 15-16) คำว่า ความรู้ (Knowledge) นั้น นับเป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือ ได้ฟัง ความรู้นี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขปัญหา และมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก ด้วยเหตุนี้ การจำได้จึงถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิด

ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ

ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น **Hopper** ชี้ให้เห็นว่า เป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้องใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้น จนถึงระดับของการสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการใช้อากัปเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้ยินมาโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนได้ และ **Benjamin S. Bloom** (อ้างใน อักษร สวัสดิ์, 2542: 26-28) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ (cognitive domain) ของคนว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป และได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ ดังนี้

1) **ความรู้ (Knowledge)** หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2) **ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension)** เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3) **การนำไปปรับใช้ (Application)** เป็นความสามารถในการนำความรู้ (knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ไปแก้ไขปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น

4) **การวิเคราะห์ (Analysis)** เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

5) **การสังเคราะห์ (Synthesis)** เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อยๆ หรือส่วนใหญ่ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของ

การเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบ หรือ โครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ ภายใน ขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

6) การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิ ลักษณะ (characteristics of cognitive domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การ วิเคราะห์และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

แนวความคิดด้านทัศนคติ (Attitude)

ทัศนคติ เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากแนวทางจิตวิทยาสังคม และ การสื่อสาร และมีการใช้คำนี้กันอย่างแพร่หลาย สำหรับการนิยามคำว่าทัศนคตินั้น ได้มีนักวิชาการ หลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

Roger (อ้างใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533 : 122) ได้กล่าวถึง ทัศนคติ ว่าเป็นดัชนีชี้ว่า บุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดลอมตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดย ทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็น เพียง “ความพร้อม” ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมินเพื่อแสดงว่า ชอบหรือไม่ ชอบ ต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็น ผลกระทบมาจากการรับสารอันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป ซึ่ง **Good** (อ้างใน จิตฐิพร ศิริตานนท์, 2543 : 35) อธิบายทัศนคติ ว่าเป็นความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่จะเป็น การสนับสนุน หรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคลบางคน หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่เกิดจาก การสะสมประสบการณ์ในอดีตที่จัดเรียงเป็นระบบโดยจะสะท้อนออกมาเมื่อปัจเจกบุคคลเผชิญกับ สถานการณ์ใหม่ ๆ และ **Fishbein & Ajzen** (อ้างใน อรจิรา เนตรอารีย์, 2543 : 35) อธิบายว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะ อย่างต่อสถานการณ์ภายนอก ทัศนคติเป็นความรู้สึกและความเห็นของบุคคล ที่มีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใด ๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธซึ่งมีผล ทำให้บุคคลพร้อมที่จะ แสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมตามแนวคิดนั้น เป็นความรู้สึก ในด้านบวกหรือลบของ แต่ละบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับ การแสดงพฤติกรรมโดยตรง และ **ธงชัย สันติวงษ์** (2540 : 75-76) เห็นสอดคล้องว่า ทัศนคติ จะก่อตัวจากการประเมินภายหลัง จากที่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกดังกล่าว โดยอาจเกิดจากอิทธิพลของกลุ่มที่เกี่ยวข้องด้วยหรือ

กลุ่มทางสังคมที่ได้ไปเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ทัศนคติยังขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะท่าทางซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติต่อโลกภายนอกอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติจะมีลักษณะมั่นคงถาวร ทั้งนี้เพราะทัศนคติที่ก่อตัวขึ้นนั้น จะมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ ประเมิน และสรุปจัดระเบียบเป็นความเชื่อดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจึงต้องใช้เวลาเพื่อปรับตามกระบวนการดังกล่าวด้วย

องค์ประกอบของทัศนคติ

Katz (อ้างใน กุลภรณ์ เทพัตตรา, 2548) แยกองค์ประกอบของทัศนคติ ออกเป็น

1) **องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (cognitive component)** เป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทัวไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ

2) **องค์ประกอบด้านความรู้สึก (affective component)** เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของบุคคล เป็นลักษณะที่ค่านิยมของแต่ละบุคคลเป็นตัวเร้าความคิดอีกทอดหนึ่ง

3) **องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (behavior component)** เป็นการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลและจะแตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันของบุคคลนั้น บุคคลสามารถแสดงทัศนคติออกได้ 3 ประเภท ด้วยกัน คือ

1) **ทัศนคติเชิงบวก** คือ ทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลหรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมถึงหน่วยงาน องค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การและอื่น ๆ

2) **ทัศนคติเชิงลบ** คือ ทัศนคติที่สร้างความรู้สึกเป็นไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัยรวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใด เรื่องราวใด เรื่องราวหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงานองค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การ

3) **ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็น** ในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์การ และอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง

อนึ่ง บุคคลอาจมีทัศนคติทั้ง 3 ประการนี้เพียงประเภทเดียวหรือหลายประเภทรวมกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในเรื่องความเชื่อ ความรู้สึก ความคิด หรือค่านิยมที่มีต่อบุคคล สิ่งของ การกระทำ หรือสถานการณ์ เป็นต้น ส่วนทัศนคติจะทำหน้าที่ เป็นกลไกที่สำคัญ 4 ประการ คือ **เพื่อการปรับตัว (adjustment)** ทัศนคติสามารถเป็นกลไกที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมาย

ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของบุคคล เพื่อการป้องกันตัว (ego defense) โดยปกติบุคคลมักมีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับความจริงในสิ่งที่ขัดแย้งกับความนึกคิดของตน (self-image) เพื่อการแสดงความหมายของค่านิยม (value expression) ทศนคติเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมต่าง ๆ โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในลักษณะที่จำเพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น และ เพื่อใช้เป็นตัวจัดระเบียบความรู้ (knowledge) ทศนคติจะเป็นมาตรฐานที่ตัวบุคคลสามารถใช้ประเมินและทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว มีผลทำให้บุคคลสามารถรู้และเข้าใจถึงระบบและระเบียบของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวได้

ปัจจัยต่าง ๆ ของการก่อตัวของทศนคติ เท่าที่กล่าวมาข้างต้นนั้นในความเป็นจริงจะมีได้ มีการเรียงลำดับตามความสำคัญแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้เพราะปัจจัยแต่ละทางเหล่านี้ ตัวไหนจะมีความสำคัญต่อการก่อตัวของทศนคติ มากหรือน้อยย่อมสุดแล้ว แต่ว่าการพิจารณาสร้างทศนคติต่อสิ่งดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยใดมากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงทศนคติ (Attitude Change)

Herbert C. Kelman (อ้างใน พรทิพย์ บุญนิพัทธ์, 2531 : 50-54) ได้อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงทศนคติ โดยมีความเชื่อว่าทศนคติอย่างเดียวกัน อาจเกิดในตัวบุคคลด้วยวิธีที่ต่างกัน จากความคิดนี้ Herbert ได้แบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทศนคติ ออกเป็น 3 ประการ คือ

1) **การยินยอม (Compliance)** จะเกิดได้เมื่อการยอมกระทำตามนี้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทศนคติ ซึ่งจะมีพลังผลักดันให้บุคคลยอมกระทำตามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนหรือความรุนแรงของรางวัลและการลงโทษ

2) **การเลียนแบบ (Identification)** เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทศนคติ ซึ่งพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความน่าโน้มน้าวใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของผู้ส่งสาร ทศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3) **ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization)** เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งตรงกับความต้องการภายในค่านิยมของเขา พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับค่านิยมที่บุคคลมีอยู่เดิม ความพึงพอใจที่ได้จะขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระละเอียดของพฤติกรรมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าความคิดความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามจะมีผลต่อการเปลี่ยนทศนคติ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ทศนคติของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้วแม้จะคงทน แต่ก็ยังสามารถเปลี่ยนได้โดยตัวบุคคล สถานการณ์

ข่าวสาร การชวนเชื่อ และสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับค่านิยมของบุคคลนั้น นอกจากนี้ อาจเกิดจากการยอมรับโดยการบังคับ เช่น กฎหมาย ข้อมบังคับ

ดังนั้น ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม จึงมีความสัมพันธ์ มีผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ความรู้มีผลต่อทักษะ ทักษะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ในขณะที่เดียวกันการแสดงพฤติกรรมของบุคคลก็มีผลต่อความรู้ความเข้าใจของบุคคลด้วย

2.2 ทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา

ทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีทางนิติปรัชญาที่เน้นบทบาทความ สัมพันธ์ของกฎหมายต่อสังคม เป็นการพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของกฎหมายยิ่งกว่าการพิจารณาเนื้อหาของกฎหมายซึ่งเป็นนามธรรม และที่สำคัญเป็นการเน้นบทบาทของกฎหมายไปในทางที่จะมุ่งสร้างกฎหมายให้เป็นกลไกของการปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล

Rodolf Von Ihering นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมัน ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาได้วางหลักพื้นฐานทฤษฎีนี้ว่า กฎหมายเป็นเพียงกลไกหรือวิธีการ (mean) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ (end) โดยกฎหมายต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม และกลไกของกฎหมายมีบทบาทในการสร้างความสมดุล หรือการจัดลำดับชั้นความสำคัญระหว่างประโยชน์ของเอกชนกับประโยชน์ของสังคม ต่อมา **Leon Duguit** นักนิติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส และ **Ronscoe Pound** ได้วางทฤษฎีอื่นเสริมทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดย Pound สร้างทฤษฎีวิสวกรรมสังคม (Social Engineering Theory) ขึ้นจากการพิจารณาว่ากฎหมายเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อคานผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคมเพื่อให้เกิดความสมดุล เสมือนเป็นการก่อสร้างหรือกระทำวิสวกรรมสังคม สำหรับวิธีการนั้น Pound ให้นิยามผลประโยชน์ต่างๆ ที่เขาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ผลประโยชน์ของปัจเจกชน ผลประโยชน์ของมหาชน และผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งต้องพิจารณาผลประโยชน์ทั้งสามประเภทนี้ในความสัมพันธ์ระดับเดียวกัน แล้วเอามาคานประโยชน์กัน โดยจะต้องให้ความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้นน้อยที่สุดแบบเดียวการทำวิสวกรรม(สังคม) ซึ่งภารกิจนี้ จำเป็นต้องมองที่ความสมดุล ในแง่ผลลัพธ์ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบผลประโยชน์ทั้งหมดของสังคม (อ้างใน จรัญ โฆษณานันท์, 2547)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา พิจารณาห่อทธิพลของกฎหมายที่มีต่อสังคม และกฎหมายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมของสังคมหรือเป็นวิสวกรรมสังคม หรือเป็นทฤษฎีที่ใช้ในการจัดระเบียบสังคม

2.3 มุมมองทางนิติเศรษฐศาสตร์ “ค่าเสียหายเชิงลงโทษ”

นิติเศรษฐศาสตร์ หรือ “Law and Economics” เป็นสหวิทยาการสาขาหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ค.ศ.1960 ภายหลังจากความเกี่ยวข้องกับปัญหาของต้นทุนสังคมหรือต้นทุนธุรกรรม โดย **Ronald Coase** ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ ในปี ค.ศ.1991 และได้รับแรงผลักดันจากบุคลากรด้านกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา มีผู้พิพากษาหลายท่านที่เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการนำเอาองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์มาประกอบการใช้กฎหมาย เช่น **Judge Billing Learned Hand** ซึ่งเป็นผู้วางฐานของ **Hand's Rule** ในการกำหนดความรับผิดชอบที่เกิดจากละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ หรือ **Judge Richard Posner** ซึ่งเป็นผู้แต่งตำราด้านนิติเศรษฐศาสตร์เล่มแรกๆ ของโลก เป้าหมายของสหวิทยาการนิติเศรษฐศาสตร์ คือ การศึกษาวิเคราะห์ถึงโครงสร้างทางกฎหมายที่ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้สามารถทำการตัดสินใจของตนเอง ภายใต้งบเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และไม่กระทบต่อบุคคลอื่นในสังคม หากมีผลกระทบก็สามารถชดเชยให้กับผู้ที่ต้องรับภาระของผลกระทบนั้นได้อย่างเป็นธรรม หรือหากประสิทธิภาพด้านเศรษฐศาสตร์ไม่เกิดขึ้นแล้ว จะทำการศึกษาต่อไปว่าควรทำการแก้ไขโดยการแก้กฎหมายได้อย่างไร จึงจะปรับปรุงพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดีขึ้น

มุมมองของนิติเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการป้องปรามอาชญากรรม : ค่าปรับ VS จำคุก ของ **ปกป้อง จันวิทย์** (อ้างจาก หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 21 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า บทลงโทษทางกฎหมายเพื่อป้องปรามไม่ให้เกิดอาชญากรรม มีทั้ง **บทลงโทษที่เป็นตัวเงิน** (monetary sanction) เช่น ค่าปรับ และ **บทลงโทษที่ไม่เป็นตัวเงิน** (nonmonetary sanction) เช่น การจำคุก ประเด็นคำถามคือ นิติเศรษฐศาสตร์เสนอกรอบแนวคิดว่าด้วยการเปรียบเทียบระหว่างการปรับเงินและการจำคุกอย่างไร

บทลงโทษที่เป็นตัวเงิน เช่น การปรับเงินไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรของสังคมมาก เพราะเป็นเพียงการถ่ายโอนทรัพย์สินระหว่างผู้กระทำความผิดกับภาครัฐเป็นหลัก ในทางตรงกันข้ามกลับสร้างรายได้แก่รัฐด้วย กระนั้นการใช้ค่าปรับเป็นการลงโทษอาจมีต้นทุนในการบริหารจัดการอยู่บ้าง โดยขนาดของต้นทุนในการบริหารจัดการแปรผันตามขนาดของค่าปรับ (ยิ่งปรับแพงยิ่งมีต้นทุนการบริหารจัดการสูง)

ส่วนบทลงโทษที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การจำคุกแม้ว่าจะมีศักยภาพในด้านการป้องปรามการก่ออาชญากรรมแต่สร้างต้นทุนต่อสังคมเพราะต้องใช้ทรัพยากรของสังคมจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษจำคุกซึ่งต้องมีต้นทุนในการก่อสร้างเรือนจำ ต้นทุนในการบริหารจัดการเรือนจำ ต้นทุนในการบำรุงรักษาเรือนจำ เป็นต้น

ด้วยหลักการดังที่กล่าวมา แนวคิดของนิติเศรษฐศาสตร์จึงสนับสนุนการลงโทษที่เป็นตัวเงินอย่างต่ำปรับมากกว่าการจำคุก เพราะค่าปรับไม่ก่อให้เกิดต้นทุนต่อสังคมมาก การลงโทษที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การจำคุกควรมีสถานะเพียงการป้องปราม "เสริม" หลังจากใช้ค่าปรับอย่างเต็มที่ที่สุดแล้วเท่านั้น หากผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินมากกว่าระดับค่าปรับที่เหมาะสมควรลงโทษด้วยการปรับเท่านั้น แต่หากทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระค่าปรับที่เหมาะสมตามความผิดก็ต้องบวกเพิ่มโทษจำคุกเข้าไปด้วยหลังจากปรับทรัพย์สินทั้งหมดแล้วเพื่อให้การลงโทษคู่ควรแก่ความผิดที่ก่อ ส่วนในกรณีที่เป็นอาชญากรรมขั้นรุนแรงมาก อันตรายมาก หรือสร้างความเสียหายมากจนค่าปรับเพียงลำพังมีอาจป้องปรามได้ จึงควรใช้โทษจำคุกเป็นเครื่องมือในการป้องปราม

ในโลกแห่งความเป็นจริงพบว่า ค่าปรับที่เหมาะสมไม่ค่อยสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ว่า ค่าปรับต้องสะท้อนมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงจากการกระทำความผิด บ้างก็สูงเกินไป บ้างก็ต่ำเกินไป ทำให้เกิดการป้องปรามอาชญากรรมที่มากเกินไปและน้อยเกินไปจากระดับสวัสดิการสังคมสูงสุด ในหลายกรณีบทลงโทษอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยมูลค่าของการลงโทษสูงกว่าความเสียหาย ตัวอย่างเช่น บทลงโทษโจรขโมยของมีมูลค่ามากกว่าสิ่งของที่ขโมย บทลงโทษการจอดรถซ้อนคันมีมูลค่าสูงกว่าต้นทุนจากการจราจรติดขัด เป็นต้น กระนั้น ภาครัฐสามารถลดต้นทุนการบังคับใช้กฎหมายได้โดยการเพิ่มค่าปรับให้สูงขึ้นไปอีก เพราะค่าปรับในระบบปัจจุบันยังคงต่ำมากเมื่อเทียบกับสินทรัพย์ของผู้กระทำความผิด เช่น ค่าปรับกรณีจ่ายภาษีไม่ครบถ้วนในสหรัฐอเมริกาคิดเป็นร้อยละ 20 ของจำนวนภาษีที่ไม่ได้จ่ายเงินค่าปรับในกรณีที่บริษัทละเมิดถูกตีค่าว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัยของพนักงานมีมูลค่าน้อยมากเมื่อเทียบกับสินทรัพย์ของบริษัท ในกรณีเหล่านี้ภาครัฐควรขึ้นค่าปรับให้สูงขึ้นเป็นเท่าทวี ซึ่งจะช่วย ลดต้นทุนและประหยัดทรัพยากรในการบังคับใช้กฎหมายลงได้มาก ขณะที่ยังธำรงระดับการป้องปรามให้เท่ากับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (อ้างจาก ปกป้อง จันวิทย์ หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 19 กรกฎาคม 2553)

ในหลายกรณีค่าปรับยังคงอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้น เช่น งานของ Kenkel (1993, อ้างจาก ปกป้อง จันวิทย์) ชี้ว่า ค่าปรับคาดคะเนที่คนเมาแล้วขับต้องจ่ายมีค่าเพียง 1 ใน 4 ของความเสียหายคาดคะเนจากการเมาแล้วขับ (ค่าปรับ คาดคะเนมีค่า 12.82 เหรียญสหรัฐ เทียบกับค่าความเสียหายคาดคะเน 47.77 เหรียญสหรัฐ) ในกรณีเหล่านี้หากค่าปรับยังคงอยู่ในระดับต่ำ จำเป็นต้องลงทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือมีเช่นนั้นต้องเพิ่มค่าปรับให้สูงขึ้นจนถึงระดับที่สอดคล้องกับความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อขึ้น

หลักเกณฑ์กำหนดค่าปรับที่เหมาะสม (Optimal Fine) โดยสมมติว่ามีการบังคับใช้กฎหมายอย่างสมบูรณ์ สามารถแยกพิจารณาภายใต้หลักกำหนดความรับผิด (Rule of Liability) 2 รูปแบบ คือ

1) **กรณีหลักความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability)** กำหนดให้ผู้ก่อความเสียหายต้องได้รับการลงโทษ เมื่อเกิดความเสียหาย โดยเป็นผู้รับภาระค่าเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเงื่อนไขในการกำหนดค่าปรับที่เหมาะสม ภายใต้หลักความรับผิดเด็ดขาดนั้นค่าปรับที่เหมาะสมสำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิด คือ ค่าปรับในระดับที่มีมูลค่าเท่ากับค่าความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดสร้างขึ้น นับรวมทั้งมูลค่าที่เป็นตัวเงินและมูลค่าที่ไม่เป็นตัวเงิน แต่ทั้งนี้ต้องไม่มากกว่ามูลค่าของสินทรัพย์หรือความมั่งคั่ง (wealth) ของผู้กระทำความผิด นั่นคือ $f^* = h$; $f = w$ (โดยที่ f^* = ค่าปรับที่เหมาะสม, h = มูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น และ w = มูลค่าของสินทรัพย์หรือความมั่งคั่งของผู้กระทำความผิด)

ตัวอย่างเช่น ค่าปรับที่เหมาะสมในคดีเมาแล้วขับจนเกิดอุบัติเหตุ เป็นเหตุให้ผู้อื่นต้องเสียชีวิตและบาดเจ็บ ต้องเท่ากับมูลค่าความเสียหายทั้งหมดที่ผู้กระทำความผิดก่อขึ้น เช่น ค่าสูญเสียชีวิต ค่าทรัพย์สินที่เสียหาย ค่ารักษาพยาบาล และค่าทำขวัญของผู้บาดเจ็บ ฯลฯ สมมติว่ามูลค่าความเสียหายทั้งหมดเท่ากับ 2 ล้านบาท ค่าปรับที่เหมาะสมต้องเท่ากับ 2 ล้านบาท หากค่าปรับต่ำกว่า 2 ล้านบาท จะเกิดการป้องปรามน้อยเกินไป หากค่าปรับสูงกว่า 2 ล้านบาท จะเกิดการป้องปรามมากเกินไป หากทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมีน้อยกว่า 2 ล้านบาท ผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษจำคุกเพิ่มเติมในสัดส่วนที่ชดเชยเงินค่าปรับที่ไม่มีความสามารถในการจ่าย

2) **กรณีหลักความรับผิดบนฐานความผิด (Fault-based Liability)** ภายใต้หลักความรับผิดบนฐานความผิด ผู้ก่อความเสียหายไม่จำเป็นต้องรับผิดและรับการลงโทษเสมอไป ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของกฎหมายตามแนวคิดทฤษฎี และเงื่อนไขหนึ่งของสถานการณ์ที่ไม่ต้องรับผิดแม้จะเกิดความเสียหายก็คือ กรณีที่มูลค่าของผลประโยชน์คาดว่าจะเกินจากการกระทำสูงกว่าต้นทุนคาดคะเนหรืออันตรายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น สมมติว่า G คือ ระดับผลได้ที่เท่ากับระดับความเสียหายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นระดับผลได้ขั้นต่ำที่ทำให้ไม่ต้องรับผิดตามกฎหมาย (Threshold level of gain under the fault-based sanctioning rule) และ g คือ ระดับผลได้ใดๆ หาก $g = G$ เขาจะตัดสินใจกระทำการที่สร้างความเสียหายโดยที่ไม่ต้องรับผิด แต่หาก $g < G$ เขาจะตัดสินใจกระทำการที่สร้างความเสียหายก็ต่อเมื่อ $g > f^*$ หรือผลได้จากการกระทำต้องมีมูลค่ามากกว่าค่าปรับที่ต้องจ่ายจากการถูกลงโทษตามกฎหมาย

ค่าปรับที่เหมาะสมในกรณีที่ต้องรับผิดตามฐานความผิด คือ ค่าปรับที่สะท้อนมูลค่าความเสียหายทั้งหมดที่สร้างขึ้น ($f^* = G^* = h$) หาก $g < h$ เขาจะมีความผิดตามกฎหมายเมื่อกระทำความ

เสียหาย และจะถูกปรับเท่ากับ h ดังนั้นเขาจะเลือกไม่กระทำการที่สร้างความเสียหาย แต่หาก $g = h$ เขาจะไม่มีคามผิดตามกฎหมายเมื่อกระทำความเสียหาย จึงไม่ต้องเสียค่าปรับและจะตัดสินใจกระทำการที่สร้างความเสียหาย สรุปแล้วเงื่อนไขที่นำมาซึ่งพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด (First-best behavior) คือการกำหนดให้ $G > h$ โดยที่ $f = h$ หรือ $G = h$ โดยที่ $f > h$ นั่นเอง

ตัวอย่างเช่น หากมูลค่าของอันตรายที่คาดคะเนจากการกระทำเท่ากับ 10,000 บาท ขณะที่ผลได้คาดคะเนจากการกระทำนั้นมีมูลค่า 6,000 บาท การกระทำดังกล่าวไม่ใช่การกระทำที่พึงปรารถนา และผู้กระทำถือว่ามีความผิดภายใต้หลักความรับผิดชอบฐานความผิด โดยบทลงโทษที่เหมาะสมในกรณีนี้ต้องเท่ากับมูลค่าของอันตรายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นนั่นคือ 10,000 บาท หากค่าปรับอยู่ในระดับที่เหมาะสม ผู้กระทำจะตัดสินใจเลือกที่จะไม่กระทำการสร้างความเสียหายเนื่องจาก ไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิแก่ตนเอง จึงไม่คุ้มค่าที่จะทำ แต่หากค่าปรับอยู่ในระดับต่ำกว่ามูลค่าของผลได้ที่คาดว่าจะได้ (6,000 บาท) เขาจะตัดสินใจกระทำความเสียหายเพราะคุ้มที่จะทำ แต่หากผลได้คาดคะเนจากการทำความเสียหาย มีมูลค่าสูงถึง 15,000 บาท ซึ่งมากกว่าความเสียหายที่ก่อขึ้นมูลค่า 10,000 บาท ในกรณีนี้จะถือว่าผู้กระทำไม่มีความผิดตามหลักความรับผิดชอบฐานความผิด ซึ่งเขาจะตัดสินใจกระทำการดังกล่าวแน่นอนและไม่ต้องรับภาระค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำมูลค่า 10,000 บาทแต่อย่างใด

การกำหนดอัตราค่าปรับในระดับที่เหมาะสม ภายใต้หลักความรับผิดชอบฐานความผิด จึงต้องพิจารณาผลได้ที่เกิดจากการกระทำ โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานตามกฎหมาย ซึ่งทำให้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลยากและซับซ้อนกว่ากรณีของหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด ซึ่งมีการลงโทษเมื่อเกิดความเสียหายทุกกรณี ส่วนกรณีของหลักความรับผิดชอบฐานความผิด รัฐต้องกำหนดเงื่อนไขหรือเกณฑ์มาตรฐานของกฎหมาย ที่จะกำหนดว่าเมื่อใดจึงจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายและจะต้องพิจารณาจากพฤติกรรมจริงของผู้สร้างความเสียหายว่าละเมิดเงื่อนไขตามกฎหมายดังกล่าวหรือไม่ก่อนตัดสินลงโทษต่อไป

สำหรับการปรับเงินภายใต้หลักความรับผิดชอบทั้งสองกรณี หากการปรับเงินมีต้นทุนในการบริหารจัดการค่าปรับที่เหมาะสมต้องรวมต้นทุนในการบริหารจัดการเข้าไปด้วย ทั้งนี้ ต้นทุนในการบริหารจัดการการปรับเงินจะมีค่าน้อยกว่าในกรณีของหลักความรับผิดชอบฐานความผิดเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด เพราะไม่ได้เกิดการลงโทษขึ้นเสมอเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น (ปกป้อง จันวิทย์ หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 16 สิงหาคม 2553)

2.4 การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษามุ่งการทบทวนวรรณกรรมไปที่การศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่และความเหมาะสมของการใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายเพื่อให้ได้ตัวแปรที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต้องใช้ในการศึกษา ดังนี้

2.4.1 การศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย

การศึกษาของ อัจฉริยา ชวงศ์เลิศ (2544) เกี่ยวกับความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามกฎหมาย กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความสามารถในการปฏิบัติภารกิจตามกฎหมายอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำและการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องขึ้นอยู่กับความรู้ของคณะกรรมการบริการองค์การบริหารส่วนตำบลและความรู้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

การศึกษาของ รัชนิวรรณ สุวรรณพงษ์ (2546) ซึ่งศึกษาการรับรู้ของพนักงานองค์การโทรศัพท์เกี่ยวกับระบบประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจ กรณีศึกษา พนักงานองค์การโทรศัพท์ภาคตะวันออก พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของพนักงานองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ได้แก่ อายุ การศึกษา ระดับพนักงาน ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ส่วนเพศ พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ต่อระบบประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจ

การศึกษาของ วรัญญา ลิทธิโชค (2544) เรื่อง ความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นของนิสิตรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตที่มีต่อพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 พบว่า กลุ่มนิสิตที่ศึกษามีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารฯ ในระดับกลาง และมีความคิดเห็นต่อพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารฯ พ.ศ. 2540 ในเชิงบวก และพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นที่มีต่อกฎหมายดังกล่าว รวมทั้งระดับความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารฯ พ.ศ. 2540 ก็ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็น เช่นกัน

การศึกษาของ กันยา สุวรรณภักดี (2546) เรื่อง การรับรู้ของบุคคลในหน่วยงานต่อบทบาทหน้าที่ขนส่งองค์การตรวจเงินแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ.2542 กรณีศึกษาหน่วยงานราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า บุคลากรในหน่วยงานที่มีอายุราชการแตกต่างกัน มีการรับรู้ต่อบทบาทหน้าที่ขององค์การที่เกี่ยวข้องกับ

การตรวจเงินแผ่นดินไม่แตกต่างกัน ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีอายุราชการมากน้อยต่างกัน ไม่มีผลต่อการรับรู้ เพราะผู้ที่รับราชการมานานจะรับรู้ว่ามีองค์การตรวจเงินแผ่นดิน

การศึกษาของ **พริยะ จันทรมณี และคณะ (2547)** ซึ่งศึกษาความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ของสมาชิกสภาเทศบาล และผู้เกี่ยวข้องของเทศบาลในจังหวัดพิจิตร ปี พ.ศ.2546 พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ของประชากรกลุ่มที่ศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ แต่มีความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งจากการฝึกอบรม และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เนื่องจากมีความจำเป็นอย่างมากในการนำพระราชบัญญัตินี้ไปบังคับใช้ การขาดบุคลากรผู้รับผิดชอบด้านกฎหมายสาธารณสุขโดยตรงและขาดบุคลากรสาธารณสุขในสำนักงานเทศบาล เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติหน้าที่ทั้งใน การตรวจตราสถานประกอบการ การให้คำแนะนำทางวิชาการ เป็นช่องทางให้เกิดการระดมสมองในกรณีที่มีการกระทำผิดเทศบัญญัติ เนื่องจาก ผู้บริหารเทศบาลเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อคะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อไปจึงละเลยไม่บังคับใช้ ในขณะที่ ผู้ปฏิบัติงานมักจะหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติเนื่องจากเกรงว่าจะมีผลกระทบโดยตรงกับผู้บริหาร

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539

การศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจของผู้อำนวยการโรงพยาบาลของรัฐในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 โดย **บุญธรรม ทองสมนึก (2548 : 107-109)** พบว่า ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่วนใหญ่ผ่านการฝึกอบรมทางด้านกฎหมายและการดำเนินการทางวินัย บางท่านศึกษาเพิ่มเติมในสาขานิติศาสตร์ การรับรู้ข่าวสารทางด้านกฎหมายมีการรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางหนังสือราชการ ทางโทรทัศน์ ทางวารสาร กฎหมาย วิทย์ และหนังสือพิมพ์ ส่วนความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 พบว่ามีความรู้ดีมาก และ พบว่ามีความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายอยู่ในระดับปานกลาง และมีความคิดเห็นประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติม เช่น เรื่องการฟ้องจากผู้เสียหาย กรณีที่เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลกระทำละเมิดต่อผู้ป่วยซึ่งให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า “โดยหลักการแล้วหากมีเจ้าหน้าที่ในปกครองกระทำละเมิดต่อผู้ป่วยขณะปฏิบัติหน้าที่ ผู้บังคับบัญชาควรรีบเข้าไปดูแลและเจรจาไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหาย เพื่อหาทางทุเลาเบาบางปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หากจะต้องมีการเยียวยาหรือชดเชยอย่างไรควรจัดการให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อลดปริมาณการฟ้องร้องลงได้ระดับหนึ่ง เพราะปกติแล้วในสังคมไทยส่วนใหญ่ชาวบ้านมีความผูกพันและรู้สึกที่ดีเกรงใจแพทย์ และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลอยู่แล้ว ซึ่งหากเราใช้คุณสมบัติดังกล่าวเข้าไปช่วยแก้ไขและเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น ก็จะทุเลาการฟ้องร้องหรือร้องเรียนลงได้อย่างแน่นอน” เรื่องอายุความใน

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากความผิดละเมิด พบว่า ยังคงมีความสับสน ต่อประเด็นอายุ ความพอสมควร โดยเฉพาะประเด็นเรื่องที่หน่วยงานต้นสังกัดพิจารณาแล้วว่า เจ้าหน้าที่ไม่ผิด ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าเสียหายเมื่อสรุปผลการสอบสวนส่งให้กระทรวงการคลังแต่ กระทรวงการคลังตรวจสอบแล้วมีความเห็นตรงข้ามแล้วพิจารณาว่ามีความผิด และให้เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนภายใน 1 ปี ซึ่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลหลายท่านมีความเห็นว่า หากหน่วยงานต้นสังกัดมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดชอบตามความเห็นของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงแล้ว กระทรวงการคลังน่าจะยุติเรื่องตามความเห็นของหน่วยงานต้นสังกัดนั้นได้ และปัญหาของเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลของรัฐในปัจจุบันนี้ คือ เจ้าหน้าที่มักไม่ค่อยกล้าทำอะไรหรือตัดสินใจอะไร โดยเฉพาะแพทย์ เนื่องจากปัจจุบันสิทธิผู้ป่วยมีมากขึ้น มีการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จาก ผู้ใช้บริการมากมาย แพทย์และเจ้าหน้าที่ก็ไม่กล้าทำงานอะไรมาก เพราะเกรงว่าจะถูกฟ้องร้องได้ เนื่องจากคิดว่า “ทำมากก็ผิดมาก เสี่ยงไปเปล่า ๆ อยู่เฉย ๆ ดีกว่า” “เป็นผลให้งานบริการประชาชน ล่าช้า เหตุของปัญหาเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่ยังไม่เข้าใจอย่างถูกต้องว่าจริง ๆ แล้วพระราชบัญญัติ ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มุ่งคุ้มครองเจ้าหน้าที่ด้วย มิใช่คุ้มครองแต่ผู้เสียหาย เป็นการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ที่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการ แต่บางครั้งอาจเกิดความพลาดเพียงเล็กน้อย ไปบ้างโดยมิได้ตั้งใจประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ซึ่งหากมีการจัดการฝึกอบรมด้านกฎหมาย ฉบับนี้แก่เจ้าหน้าที่ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะทำให้งานบริการประชาชนเป็นไปด้วยความ รวดเร็ว

การศึกษา ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรอำเภอเกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดทาง ละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ในเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกษตรกรอำเภอ สังกัดกรมส่งเสริม การเกษตร พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ความเข้าใจในภาพรวมทั้งสองด้าน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 และความรู้ความเข้าใจตามระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิด พ.ศ.2539 ในระดับค่อนข้างมาก (อ้างใน บุญธรรม ทองสมนึก, 2548 : 80)

การศึกษา แนวคิดของนิติกรต่อความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้ประกอบวิชาชีพ เวชกรรม ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 โดยทำการวิจัยเชิง สำรวจ ศึกษาเฉพาะกลุ่มนิติกร สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบ สัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบ ความสัมพันธ์โดยค่า Chi-square ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ของนิติกรด้านกฎหมายพระราชบัญญัติ ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในระดับดี และพบว่าปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์ต่อข้อวินิจฉัยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง คือ ประสบการณ์ในการทำงาน

ของนิติกร การเป็นคณะกรรมการพิจารณาดำเนินการทางวินัยข้าราชการ เพศ สถานภาพสมรส และอายุ สำหรับแนวคิดของนิติกรต่อความประพฤติเลวอย่างร้ายแรง พบว่า นิติกรส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าการกระทำผิดมาตรฐานแห่งวิชาชีพเป็นความประพฤติเลวอย่างร้ายแรง ส่วนข้อเสนอจากผลการวิจัย ควรมีการจัดอบรมสัมมนาวิชาการ หรือเพิ่มพูนความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจนขึ้น และจัดกรอบแนวทางเพื่อใช้ในการพิจารณาการประพฤติเลว และประพฤติเลวอย่างร้ายแรงของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมในทางปฏิบัติ (บุญธรรม ทองสมนึก, 2548 : 81)

อย่างไรก็ตาม ได้พบปัญหาหลายประการ เช่น กฎหมายไม่มีบทเฉพาะกาลและจำกัดขอบเขตความคุ้มครอง ตลอดจนมีหลักเกณฑ์กำหนดขอบเขตความรับผิดไม่ชัดเจน ทำให้ระยะเวลาที่กำหนดให้กฎหมายไม่อาจคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เต็มที่หรือทุกหน่วยงาน และหน่วยงานของรัฐพิจารณาชดเชยค่าเสียหายทดแทนนานเกินควร ทำให้ผู้เสียหายมักต้องไปฟ้องคดีเอง การไม่ให้อำนาจกระทรวงการคลังควบคุมสั่งการราชการส่วนท้องถิ่นและรัฐวิสาหกิจบางแห่งทำให้เกิดความลักลั่นในการบังคับใช้กฎหมาย จึงเสนอให้เพิ่มบทเฉพาะกาลให้แก้ไขถ้อยคำในกฎหมายในเรื่องขอบเขตความรับผิดของรัฐและเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ลดระยะเวลาในการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายให้สั้นลง ประชาสัมพันธ์กฎหมายฉบับนี้ให้มากขึ้น รวมทั้งให้ฝ่ายปกครองสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เสียหายว่าจะได้รับการเยียวยาโดยสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวประสบผลตามเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้

2.4.3 การชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

ในการเข้าตรวจสอบหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เมื่อตรวจพบการกระทำความผิดทางการเงิน หรือการปฏิบัติไม่เป็นไปตามระเบียบข้อกฎหมาย สตง. จะแจ้งให้หน่วยงานรับตรวจแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ขึ้นมาเพื่อตรวจสอบการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้หน่วยงานของรัฐหรือราชการได้รับความเสียหาย อย่างไรก็ตาม การวินิจฉัยและความเห็นในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดทางละเมิด (หน่วยงานรับตรวจแต่งตั้ง) กับ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาความรับผิดทางแพ่ง (กลุ่มงานพัฒนาและบริหารงานละเมิดและแพ่ง สำนักความรับผิดทางแพ่ง กรมบัญชีกลาง) พบว่า มักจะมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1 สดง. ภูมิภาค ได้ตรวจสอบการประกวดราคาจ้างเหมาก่อสร้างถนนลาดยางของ อบต. พบว่า คณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาไม่ได้พิจารณาคัดเลือกผู้เสนอราคาจากใบเสนอราคาที่ยื่นเสนอถูกต้องตามเงื่อนไขเอกสารประกวดราคาเป็นหลัก แต่ได้พิจารณาจากใบประมาณราคาจ้างเหมาของผู้เสนอราคาที่ยื่นเป็นข้อมูลประกอบในการเสนอราคาแทน ซึ่งไม่ถูกต้องตามระเบียบฯ เป็นเหตุให้ทางราชการได้รับความเสียหาย คิดเป็นเงิน 238,000 บาท ซึ่งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบละเมิด มีความเห็นว่า ให้คณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคารับผิดเป็นเงินจำนวน 238,000 บาท แต่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบแพ่ง มีความเห็นว่า การเสนอรายละเอียดแตกต่างไปจากเงื่อนไขที่กำหนดในเอกสารประกวดราคาในส่วนที่มีสาระสำคัญและไม่ก่อให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบต่อผู้เสนอรายอื่นๆ ถือเป็นการผิดพลาดเล็กน้อย ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อ แต่ไม่ถึงขั้นประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน¹

ตัวอย่างที่ 2 สดง. ภูมิภาค ได้ตรวจสอบการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและคุณภาพชีวิตประชาชน (ก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้าน) ของ อบต. พบว่า มีการก่อสร้างไม่ครบถ้วนตามบัญชีรายละเอียดและปริมาณกำหนด ทำให้ อบต. ได้รับความเสียหายรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 315,449.82 บาท ความเห็นของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบละเมิด เห็นว่า ให้คณะกรรมการกำหนดราคากลาง ช่างผู้ควบคุมงาน ปลัด อบต. และนายก อบต. รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนใน อัตราร้อยละ 70 ของความเสียหายจำนวน 189,449.82 บาท คิดเป็นเงิน 132,614.87 บาท แต่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบแพ่ง มีความเห็นว่า พฤติการณ์ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เป็นเหตุให้ อบต. ได้รับความเสียหาย ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งการกระทำและความเป็นธรรมแล้ว จึงให้คณะกรรมการกำหนดราคากลางรับผิดชอบในอัตรา ร้อยละ 50 ของค่าเสียหายจำนวน 189,449.82 บาท คิดเป็นเงินจำนวน 94,724.91 บาท โดยให้รับผิดชอบคนละเท่าๆ กันคิดเป็นเงินคนละ 31,574.97 บาท²

ตัวอย่างที่ 3 สดง. ได้ตรวจสอบ องค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารท้องถิ่น ในการดำเนินการจัดทำงบประมาณโครงการจ่ายขาดเงินสะสมประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2546 เพื่อเป็นค่าจัดซื้อถังไฟเบอร์กลาสขนาดความจุ 5,000 ลิตร

¹ เรื่องเสร็จที่ 95 /2554 ลำานวนเลขที่ 56/157/2554 วันพฤหัสบดี ที่ 18 สิงหาคม 2554

² เรื่องเสร็จที่ 59 /2554 ลำานวนเลขที่ 12/33/2554 วันพฤหัสบดีที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554

จำนวน 805 ใบ โดยกำหนดงบประมาณเป็นเงิน 23,345,000 บาท เหลือใบละ 29,000 บาท เป็นการ จัดทำงบประมาณโดยมิได้ใช้ราคาครุภัณฑ์ในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป็นเหตุให้องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดต้องจ่ายเงินสูงกว่าที่ควร เป็นเงินทั้งสิ้น 7,687,750 บาท คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง **ความรับผิดทางละเมิด** มีความเห็นว่า เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการโดยชอบด้วยระเบียบ ข้อกฎหมายแล้ว จึงเห็นควรยุติเรื่อง แต่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง**ความรับผิดทางแพ่ง** มีความเห็นว่า มีความผิดจริง จึงให้ชดเชยค่าเสียหายจำนวน 5,618,900 บาท โดยให้ผู้อำนวยการ กองคลัง รับผิดชอบในอัตราร้อยละ 20 ของค่าเสียหาย คิดเป็นเงิน 1,123,780 บาท หัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุ และเจ้าหน้าที่พัสดุ รับผิดชอบในอัตราร้อยละ 20 ของ คิดเป็นเงิน 1,123,780 บาท โดยให้รับผิดชอบคนละ เท่าๆ กัน คิดเป็นเงินคนละ 561,890 บาท ปลัด อบจ. รับผิดชอบในอัตราร้อยละ 30 และ นายก อบจ. รับผิดชอบในอัตรา ร้อยละ 30 โดยให้รับผิดชอบคนละเท่าๆ กันของค่าเสียหายจำนวน 5,618,900 บาท คิดเป็นเงินจำนวน 1,685,670 บาท³ เป็นต้น

ตัวอย่างกรณีดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจของหน่วยงานรับตรวจและ หน่วยงานตรวจสอบในการพิจารณาการชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งใน งานวิจัยเรื่อง "การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้ในประเทศไทย : จากมุมมองทางนิติเศรษฐศาสตร์" ของ **ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์** รองประธานมูลนิธิสถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ในประเด็นเรื่อง การชดเชยค่าเสียหาย สรุปได้ว่า

1) ฐานคิดในเรื่องนี้มาจากหลักฐานที่บ่งชี้ว่า การกำหนด "ค่าเสียหายเชิงชดเชย" หรือ "ค่าสินไหมทดแทน" ในคดีละเมิดของประเทศไทย ยังไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง จึงจำเป็นต้องปรับปรุงการกำหนดค่าเสียหายให้เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะนอกจาก จะทำให้ระดับการ "ป้องปราม" มีความเหมาะสมแล้ว ยังทำให้ระบบยุติธรรมในปัจจุบัน ที่ให้น้ำหนักกับคดีอาญามากเกินไป จนส่งผลให้ "คดีล้นศาล นักโทษล้นคุก"

2) การศึกษาเฉพาะกฎหมายเปรียบเทียบ (comparative legal study) จะไม่สามารถ ให้คำตอบอย่างเป็นระบบได้ว่า ควรคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษก็เท่าของค่าเสียหายเชิงชดเชย แต่หลักเศรษฐศาสตร์อาจช่วยตอบคำถามดังกล่าวได้ และอาจช่วยให้แนวคิดเพิ่มเติมว่า ควรคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษในสถานการณ์ใด ตามหลักเศรษฐศาสตร์ การคิดค่าเสียหายที่ เหมาะสมที่สุดควรกำหนดเท่ากับ**ความเสียหาย (harm) ที่เกิดขึ้นจริง** ไม่มากจนเกินไปหรือ

³ เรื่องเสร็จที่ 62 /2554 ลำานวนเลขที่ 13/54/2554 มีมติครั้งที่ 22/2554 วันที่ 31 มีนาคม 2554

น้อยเกินไปด้วย ส่วนระดับการทำกิจกรรมเสี่ยง ซึ่งรวมค่าเสียหายที่อาจจะต้องจ่ายสูงเกินค่าเสียหายจริง บุคคลก็อาจไม่กล้ากระทำ แต่หากต้นทุนต่ำกว่าค่าเสียหาย บุคคลก็อาจลงมือกระทำ

3) การกำหนดค่าเสียหายเท่ากับความเสียหาย" ช่วยป้องปราม (deter) การกระทำละเมิดดังกล่าว จึงช่วยลดคดีที่จะเข้าสู่ศาล ลดต้นทุนทางกฎหมายทั้งต้นทุนเอกชน (ค่าทนาย) และต้นทุนภาครัฐ (ค่าบริหารจัดการของศาล)" และหากสามารถกำหนด "ค่าเสียหายเชิงชดเชย" ให้เท่ากับ "ความเสียหายจริง" ที่เกิดขึ้นจากการละเมิด ก็ไม่จำเป็นต้องมี "ค่าเสียหายเชิงลงโทษ" ยกเว้น 4 กรณี คือ 1) ค่าเสียหายที่กำหนดต่ำกว่าความเสียหายจริงมากเกินไป 2) ผู้ก่อความเสียหายมีโอกาสที่จะรอดพ้นจากความรับผิดชอบ 3) ผู้ก่อความเสียหายได้เอื้อประโยชน์จากความเสียหายโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ หรือการกระทำมีลักษณะชั่วร้าย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทางสังคม และ 4) คู่กรณีสามารถเจรจาหรือทำธุรกรรมกันได้แต่ไม่ได้ทำ

4) ควรให้มีการเสนอให้ยกเว้นกฎหมาย เพื่อกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยใช้หลักนิติเศรษฐศาสตร์ในหลักการที่ว่า "ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด" และความต้องการปรากฏต่อศาลว่าผู้กระทำละเมิดมีเจตนาร้าย หรือจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือมีพฤติการณ์ทารุณโหดร้าย หรือไม่คำนึงถึงสิทธิของบุคคลอื่น และให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด พฤติการณ์ของผู้กระทำละเมิดที่ได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น และพฤติการณ์ของผู้ต้องเสียหายที่ได้เข้าไปมีส่วนในการละเมิดนั้น แต่ต้องไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง" (อ้างจาก กรุงเทพมหานคร, วันอาทิตย์ที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2552)

2.5 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

